

Παπαφλέσσας. Ένας από τους πρωτεργάτες της Επανάστασης.

του Γιώργου Ν. Παπαθανασόπουλου.

Ο Αρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαίος ή Παπαφλέσσας ήταν ένας εκ των πρωτεργατών της έναρξης της Εθνεγερσίας. Ο άλλος ήταν ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Και οι δύο με εντολή της Αρχής – ο Παπαφλέσσας και με την ιδιότητα του Πατριαρχικού Εξάρχου – ήσαν στην Πελοπόννησο στις αρχές του 1821. Στις 26 – 29 Ιανουαρίου ο Παπαφλέσσας συμμετέσχε στη σύσκεψη της Βοστίτσας (Αιγίου). Μεταξύ των συμμετασχόντων ήσαν οι Επίσκοποι Παλαιών Πατρών Γερμανός, Κερνίκης Προκόπιος, Χριστιανουπόλεως Γερμανός, ο Αρχιμανδρίτης Αμβρόσιος Φραντζής και οι προεστοί Ανδρέας Ζαΐμης, Ασημάκης Φωτήλας και Ανδρέας Λόντος.

Ο Παπαφλέσσας με τον γεμάτο πάθος λόγο του και με πολλές αβέβαιες υποσχέσεις και διαβεβαιώσεις προσπάθησε να πείσει τους συμμετασχόντας στη σύσκεψη ότι άμεσα έπρεπε να ξεκινήσει η επανάσταση. Οι κληρικοί και

οι προεστοί δεν αποδέχθηκαν την πρόταση του Παπαφλέσσα, γιατί η εκτίμησή τους ήταν ότι δεν ήσαν στρατιωτικά έτοιμοι να αντιμετωπίσουν τους κατακτητές. Το πάθος που εξέφρασε στη σύσκεψη ο Παπαφλέσσας μετριάσθηκε από τη σύνεση του Παλαιών Πατρών Γερμανού. Όπως γράφεται στην Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, «ο Γρηγόριος από την σύσκεψη τη Βοστίτσας έφυγε πικραμένος, διότι η έναρξη της Επανάστασης πήγαινε για αναβολή» και όχι για τον Μάρτιο του 1821. Φεύγοντας εξοργισμένος φοβέρισε τους προεστούς πως αν δεν συγκατανεύσουν στην άμεση έναρξη της Επανάστασης εκείνος, σύμφωνα με την εντολή της «Σεβαστής Αρχής», θα μισθώσει 2.000 Μανιάτες και θα αρχίσει τον Αγώνα, προσθέτοντας πως «κι όποιον πιάσουν χωρίς όπλα οι Τούρκοι θα τον θανατώσουν». Ευτυχώς για την Ελληνική Επανάσταση οι εκφρασθείσες επιφυλάξεις στη Βοστίτσα δεν επικράτησαν...Οι φλογεροί λόγοι του αρχιμανδρίτη ξεσήκωσαν άμεσα τις έτοιμες από χρόνια ελληνικές καρδιές να δεχθούν το μήνυμα της εξεγέρσεως.

Ο Παπαφλέσσας γεννήθηκε στην Πολιανή Μεσσηνίας το 1788. Ήταν ο υστερότοκος γιός, από δεύτερο γάμο, του Δημητρίου Δικαίου, ο οποίος είχε αποκτήσει συνολικά 28 παιδιά. Το βαπτιστικό του όνομα ήταν Γεώργιος. Φοίτησε στη Σχολή της Δημητσάνας, την οποία δεν τελείωσε. Το 1816 εντάχθηκε στην αδελφότητα της Μονής της Παναγιάς της Βελανιδιάς στην Καλαμάτα, όπου και έλαβε το όνομα Γρηγόριος. Ο δυναμισμός του και η δράση του κατά των Τούρκων τον υποχρέωσαν να καταφύγει στη Ζάκυνθο και μετά πήγε στην Κωνσταντινούπολη, όπου και μυήθηκε στην Φιλική Εταιρεία.

Στην Κωνσταντινούπολη επισκέφθηκε και ετέθη στην υπηρεσία του ιερομάρτυρος Μητροπολίτου Δέρκων Γρηγορίου, μεγάλης εκκλησιαστικής και εθνικής προσωπικότητας, μνημένου επίσης στην Φιλική Εταιρεία. Ο Μητροπολίτης τον χειροτόνησε Αρχιμανδρίτη και τον παρότρυνε να διευρύνει τις γνώσεις του για να γίνει Μητροπολίτης. Ο Παπαφλέσσας εν μέρει άκουσε τη συμβουλή του, γιατί ήταν παθιασμένος με την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού και δεν είχε χρόνο να διαθέσει για να σπουδάσει. Ο Δέρκων απαχονίστηκε από τους Τούρκους στις 3 Ιουνίου 1821, ημέρα που τιμάται από την Εκκλησία η μνήμη του.

Ο ενθουσιασμός και το επαναστατικό πνεύμα του Παπαφλέσσα, οδήγησε σε επικίνδυνες καταστάσεις την Φιλική Εταιρεία στη Μολδοβλαχία, όπου δραστηριοποιήθηκε μετά την Πόλη και χρειάστηκε να τον επιπλήξουν για την

απρόσεκτη διαγωγή του. (Ιωάννου Φιλήμονος «Φιλική Εταιρεία», εν Ναυπλία, 1834, σελ. 248).

Στην Πελοπόννησο είχε την αντίληψη να είναι ο κατευθύνων τον αγώνα και δρούσε ανταγωνιστικά προς τον Γέρο του Μωριά. Είναι χαρακτηριστικό ότι κάποια στιγμή φόρεσε και αυτός περικεφαλαία... Επίσης του άρεσε που η Β΄ Εθνοσυνέλευση στο Άστρος τον εξέλεξε Υπουργό των Εσωτερικών. Ο Παπαφλέσσας είχε πολεμήσει στα Δερβενάκια υπό τον Κολοκοτρώνη, αλλά κατά την εμφύλια διαμάχη βρέθηκε κοντά στους Κωλέττη και Μαυροκορδάτο και απέναντί του. Έφτασε να τον ταπεινώσει, ζητώντας του να υπογράψει δήλωση μετανοίας στον Κουντουριώτη, να συντελέσει στη δολοφονία του υιού του Πάνου, «νέου, γενναίου και κατά πάντα φρονίμου ανδρός», κατά τη μάχη των υπ' αυτόν κυβερνητικών στρατευμάτων με αυτά του Στάϊκου και τέλος να τον φυλακίσει στην Ύδρα με άλλους οπλαρχηγούς...

Ενώ τα εμφύλια πάθη βασίλευαν, στρατεύματα υπό τον Ιμπραήμ εισέβαλαν και σκορπούσαν τον τρόμο και τον θάνατο στην Πελοπόννησο. Αρχιστράτηγος ανέλαβε αντί του Κολοκοτρώνη ο... ναύαρχος Κουντουριώτης. Ο Κολοκοτρώνης από την φυλακή δήλωσε ειρωνικώς: «Τώρα οπού διωρίσθη ο κυρ Γ. Κουντουριώτης Αρχιστράτηγος... επί των κατά ξηράν στρατευμάτων καλά παν τα πράγματα... Έν έτι λείπεται σωστικόν εκ του προκειμένου μεγάλου κινδύνου, να διορίσουν και εμέ (τον Κολοκοτρώνη) Ναύαρχον επί του Ελλ. Στόλου και ούτως εκείνοι μεν δια ξηράς, εγώ δ' από θαλάσσης, καταστρέψωμεν τον Ιμπραϊμήν και πάσας τας Τουρκικάς δυνάμεις και σώσωμεν την Ελλάδα...». (Μιχ. Οικονόμου «Ιστορικά της Ελληνικής Παλιγγενεσίας», Αθήναι, 1976, σελ. 499. Σημ. Ο Οικονόμου υπήρξε γραμματέας του Κολοκοτρώνη).

Στον υπό τον Κουντουριώτη στρατό λεφτά υπήρχαν, διοίκηση και σχέδιο δεν υπήρχαν. Ο Παπαφλέσσας έβλεπε την κατάσταση, όπως και ο λαός. Ο λαός εκδήλωσε την αγανάκτησή του και ο Παπαφλέσσας πίεσε να απελευθερωθούν οι φυλακισμένοι στην Ύδρα και κυρίως ο Κολοκοτρώνης. Ήταν 18 Μαΐου του 1825. Ο Μιχ. Οικονόμου στο αναφερθέν βιβλίο του έγραψε ότι ο Παπαφλέσσας είπε πηγαίνοντας στο Μανιάκι να αντιμετωπίσει τον Ιμπραήμ, μετά από δύο ημέρες, στις 20 Μαΐου (2 Ιουνίου με το νέο ημερολόγιο): «Απερχόμενος εγώ εις τον προκειμένον αγώνα, πρώτον δεν θέλω ευρεθή εδώ να τον υποδεχθώ (τον Κολοκοτρώνη) εντρεπόμενος δι' όσα κατέπραξα κατ'

αυτού. Δεύτερον εάν κατορθώσω τι και φανώ τυχόν νικητής, θα δύναμαι να αντιβλέψω υπερηφάνως προς αυτόν και τους λοιπούς και να συναγωνισθώ μετ' αυτών υπέρ της σωτηρίας της Πατρίδος. Άλλως εάν πέρωται να πέσω τούτο είναι το τελευταίο χρέος μου προς την Πατρίδα, την οποίαν δια της συμπράξεως μου εις την καταδίωξιν και φυλάκισίν των, προφανώς έβλαψα και ηδίκησα, αλλά να πέσω καν ενδόξως πως, τουτέστιν μαχόμενος...»(Σελ. 515-516)

-Στη μάχη στο Μανιάκι κατά του Ιμπραήμ ο Παπαφλέσσας έπεσε πραγματι αγωνισθείς ηρωικώς. Ο Τρικούπης στην «Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως» γράφει πως ο Ιμπραήμ όταν του πήγαν το κομμένο κεφάλι του Παπαφλέσσα είπε : «Αμαρτία να χαθεί τοιούτος πολέμαρχος». Στον Παπαφλέσσα καταλογίζονται πάθη ασίγαστα, όμως το ότι ήταν ο δημεγέρτης στην αρχή της Επανάστασης και το ότι θυσίασε τη ζωή του για την Ελευθερία της Ελλάδος τον κατατάσσουν ανάμεσα στις σπουδαιότερες προσωπικότητες του Αγώνα.

ΑΝΘΟΛΟΓΗΣΗ ΓΝΩΜΩΝ.

Ο Παπαφλέσσας ήταν κληρικός, αλλά έδρασε κυρίως ως κοσμικός επαναστάτης. Οι γνώμες για τον χαρακτήρα και τη δράση του διαφέρουν. Η ιστορικός **Κυριακή Μαμώνη**, σε εισήγησή της στο Α' Διεθνές Συνέδριο Πελοποννησιακών Σπουδών (Σπάρτη 7- 14 Σεπτεμβρίου 1975), μίλησε, μεταξύ άλλων για το πώς είχαν χαρακτηρίσει τον Παπαφλέσσα και τους άλλους Έλληνες αρχηγούς του Αγώνα οι φιλέλληνες εθελοντές και περιηγητές.

Ο φιλέλληνας **C.M. Schrebian** έγραψε για τον Παπαφλέσσα: «Αυτός ο εξαιρετικός άνδρας ήταν ανάμεσα στους πρώτους που ξεσήκωσαν τον Μοριά. Ήταν τότε περίπου σαράντα χρόνων. Είχε χαρακτηριστικά αρχοντικά, μάτια φλογερά, σώμα γεμάτο δύναμη και ζωή και χαρακτήρα ακέραιο. Κάθε του πράξη υποκινούσε ένας αγνός πατριωτισμός. Το πνεύμα του ήταν περισσότερο καλλιεργημένο από το πνεύμα των άλλων συναδέλφων του. Μια μακριά κατάμαυρη γενειάδα τον ξεχώριζε από τους άλλους καπεταναίους» Των φιλελλήνων **J. Emerson** και **G. Pecchio** μοιάζουν τα σχόλια για τον Παπαφλέσσα. Τον θεωρούν «παράξενο, κράμα από αγνές πατριωτικές παρορμήσεις και πάθη ανθρώπινα», ο δε **W.H Humphrey** είναι αποφθεγματικός: «Ένας τολμηρός και ραδιούργος παπάς».

Στον πρόλογο του βιβλίου «**Σάμουελ Χάου: Ημερολόγιο από τον Αγώνα – 1825 – 1829**» (Εκδ. Βιβλ. Καραβία, 1971), ο **Οδυσσέας Δημητρακόπουλος**, που έγραψε την εισαγωγή του βιβλίου – ημερολογίου του μεγάλου φιλέλληνας ιατρού, σημειώνει ότι ο Χάου στις 16 Ιουνίου 1825, ένα μήνα περίπου μετά από τη θυσία στο Μανιάκι, σημείωσε για τον Παπαφλέσσα: «Ήταν ένας άνθρωπος δίχως αρχές δεν υπάρχει αμφιβολία, αλλά έχει την εξαγοραστική (redeeming) ιδιότητα ενός εγκαταλελειμμένου στρατιώτη και χύνοντας το αίμα του για την πατρίδα έκανε τη μεγαλύτερη εξιλέωση στη δύναμη. Ο Θεός να αναπαύση την ψυχή του και να στείλη στην Ελλάδα περισσότερους στρατιώτες, τόσο γενναίους και δραστήριους, όπως ήταν ετούτος».

Ο εξάιρετος ιστορικός **Τάσος Αθ. Γριτσόπουλος** στο σπουδαίο έργο του «**Ιστορικά μελετήματα περί της Ελληνικής Επανάστασεως**» (Τόμοι Α΄ και Β΄, Αθήναι, 2007) αφιερώνει ένα υποκεφάλαιο για τις γνώμες Ελλήνων αγωνιστών και ιστορικών για τον Παπαφλέσσα. Γράφει μεταξύ άλλων ότι ο **Ν. Σπηλιάδης** έγραψε για τον Παπαφλέσσα, μετά τη θυσία του στο Μανιάκι: «Η Πατρίς θρηνεί δια τον θάνατον του αρχιμανδρίτου Δικαίου και πολλών ανδρείων Πελοποννησίων, οίτινες επολέμησαν ηρωικώς προς τον Ιμπραήμ και έπεσον ομού με τον ατρόμητον αρχηγόν των».

Ο **πρωτοσύγκελλος της Επισκοπής Χριστιανουπόλεως Αμβρόσιος Φραντζής**, εκ των αγωνιστών και των ιστορικών του 1821, επειδή μαζί με τον Κολοκοτρώνη και τους άλλους οπλαρχηγούς, τον είχε κατατρέξει ο Παπαφλέσσας δεν μπορούσε να είναι απολύτως αντικειμενικός στην κρίση του. Έγραψε γι' αυτόν: «...Ότε είδεν ο Γρ. Δικαίος ότι οι εν Ύδρα απελευθερούνται και γνωρίζων ως εν εσόπτρω της οικείας του συνειδήσεως όσσην είχεν ενοχήν εις την γενομένην καταδρομήν κατ' αυτών, εξαιρέτως δε κατά του Α. Ζαΐμη, των Δεληγιανναίων και του Α. Λόντου...έσπευσεν να ζητήση και να λάβη την άδειαν δια να εκστρατεύση κατά του Ιμπραήμ, με τοιαύτην απόφασιν, ώστε ή να επιστρέψη νικητής, ή να φονευθή υπέρ πατρίδος μαχόμενος, δια να αποπλύνη τον ρύπον όλων εκείνων δι' όσα κατελαίετο...».

Ο **Αναστάσιος Γούδας** δρ ιατρός, στη μελέτη του «**Βίοι Παράλληλοι των επί της αναγεννήσεως της Ελλάδος διαπρεψάντων ανδρών**» (Αθήναι, Τύποις Χ.Ν. Φιλαδελφέως, 1872) σημειώνει ότι οι Κολοκοτρώνης και Παπαφλέσσας στην έναρξη του Αγώνα ήσαν αγαπημένοι και συνεργάζονταν στενά. Και ως επιχείρημα αναφέρει την από κοινού διακήρυξή τους προς τους κατοίκους

της Αρκαδίας. Γράφουν μεταξύ άλλων: «Αδελφοί κάτοικοι της Αρκαδίας! Η ώρα έφτασε, το στάδιον της δόξης και της ελευθερίας ηνοιχθη. Τα πάντα είναι εδικά μας και ο Θεός του παντός μεθ' ημών έσεται. Μη πτοηθήτε εις το παραμικρόν. Σεις είσθε ατρόμητοι και των προγόνων μας απόγονοι. Γενικώς οπλισθήτε με ανοικτά μπαϊράκια και τρέξατε εναντίον των εχθρών της πίστεως και της πατρίδος. Εντός ολίγων ημερών φθάνομεν και ημείς με 10.000 στρατεύματα. Σεις ασφαλίσατε τους Αρκαδίους Τούρκους και μίαν ώραν αρχύτερα ως λέοντες να τους ξεσχίσετε και να τους στείλετε εις τα τάρταρα του Άδου. Μην καταδεχθήτε να σας κατηγορήση ο κόσμος και η ιστορία, αλλά να απαθανατίσετε τα ονόματά σας και να διαμείνητε αιωνίως εις την αθάνατον δόξαν..., 23 Μαρτίου 1821, πρώτον έτος της ελευθερίας, Καλαμάτα, **ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ – ΑΡΧΙΜ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ**». –

Πηγή : <https://www.antibaro.gr/article/>